

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ihmisoikeuskeskus lausuu omasta aloitteestaan hallituksen esityksestä eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi.

YK:n vammaisyleissopimuksen 33(2) artiklan tehtävät on osoitettu Ihmisoikeuskeskukselle, sen ihmisoikeusvaltuuskunnalle ja eduskunnan oikeusasiamiehelle, jotka yhdessä muodostavat Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.

Ihmisoikeuskeskus lausuu esitysluonnoksesta erityisesti suhteessa YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteisiin.

Ihmisoikeuskeskus kiinnittää opetus- ja kulttuuriministeriön huomion siihen, että esitysluonnoksessa ei ole millään tapaa käsitelty YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteita Saavutettavuuskirjasto Celiaa koskevien muutosesitysten kohdalla. Vammaisyleissopimus on osa Suomen sisäistä oikeutta eli velvoittavaa lainsäädäntöä.

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan Saavutettavuuskirjasto Celian asemaan ja toimintaan esitettyjä muutoksia olisi tullut vähimmillään käsitellä yhdessä vammaisyleissopimuksen 9 artiklan (esteettömyys ja saavutettavuus), 24 artiklan (koulutus) ja 30 artiklan (osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun) asettamien velvoitteiden sekä läpileikkaavasti 5 artiklan (yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys) velvoitteiden kanssa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön olisi pitänyt ehdottomasti huomioida valmistelussa vammaisyleissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan osallistamisvelvoite ja toimia sen mukaisesti.

YK:n vammaisyleissopimusta valvova vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea tarkentaa osallistamisvelvoitetta käsittelevässä yleiskommentissaan (CRPD/C/GC/7), että velvoite osallistaa vammaiset henkilöt heitä koskevaan päätöksentekoon kattaa kaiken, mikä koskee suoraan tai välillisesti vammaisia henkilöitä. Osallistaminen edellyttää sopimusosapuolina olevilta valtioilta, että ne ovat järjestelmällisesti ja avoimesti yhteydessä vammaisia henkilöitä edustaviin järjestöihin, neuvottelevat niiden kanssa ja hyödyntävät niiden osaamista merkityksellisellä tavalla ja oikea-aikaisesti. Vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä ei pidä kuulla pelkästään näennäisesti tai muodollisuuden takia, vaan näkemyksille on annettava asianmukainen painoarvo.

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan osallistamisvelvoitteen laiminlyönti esitysluonnoksen valmistelussa on suoraan vaikuttanut siihen, ettei vammaisyleissopimuksen asettamia velvoitteita ole käsitelty esityksessä. Tämä on korjattava jatkovalmistelussa.

Ihmisoikeuskeskus pitää esitysluonnoksen vaikutusarviointia täysin riittämättömänä sen osalta, millaisia vaikutuksia Saavutettavuuskirjasto Celiaan ehdotetuilla muutoksilla on vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksiin. Esitysluonnoksen valmistelun keskeneräisyys näkyy myös siinä, ettei esitettyjen muutosten vaikutuksia ole arvioitu edes perustuslain osalta, vaikka esityksessä todetaan muun muassa, että ”Saavutettavuuskirjasto Celian toiminta edistää perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuuden ja 16 §:ssä säädettyjen sivistyksellisten oikeuksien toteutumista näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten osalta.” Lisäksi esitysmuutosten suhde yhdenvertaisuuslain (1325/2014) syrjintäkieltoon ja siinä säädettyyn viranomaisen yhdenvertaisuuden edistämismisvelvollisuuteen on arvioitava.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että esitys valmistellaan uudelleen ottaen huomioon vammaisyleissopimuksen velvoitteet ja valtioneuvoston Lainvalmistelun vaikutustenarviointiohje (Valtioneuvoston julkaisu 2022:66) yhtä lailla osallistamisen kuin kattavan vaikutustenarvioinnin osalta.

Joronen Mikko
Ihmisoikeuskeskus